

PRZYSŁUSZEĆ (147) *vb impf*

przysłuszeć (4), [**przysłuszać**]; przysłuszeć *MetrKor, GroicPorz, ComCrac, Calag*, też od form przysłuszy, przysłuszeje, [**przysłuszeć**], może też (jako wyjątek od wzoru koniugacyjnego) od przysłusze (70); przysłuszać też od form przysłusza, przysłuszają (53).

[*praet i con* -ał(-), -ali- wskazuje na bezokolicznik -eć lub -ać; na -ać *RejKup, KromRozm III, Diar, Leop, UstPraw, Mącz*; na -eć: *RejPs, LubPs, GroicPorz, RejZwierz, RejPos*; na -ać i -eć: *LibLeg, BibRadz, BielKron*; na -ać lub -eć *WróbŻółt* (brak formy *praes*).]

inf przysłusz(e)ć (3), [**przysłusz(a)ć**]. ◇ *praes* 3 sg przysłuszå (34) [w tym: przysłuszå jest (na wzór „potrzeba jest”) (1) *LibLeg*], przysłusze (34), przysłuszy (24), przysłuszeje (2); -å *OpecŻyw, MiechGlab, HistAl, Leop* (5), *UstPraw, Mącz* (2), *LeovPrzep, BiałKat, CzechRozm, KlonWor*; -e *MetrKor, GroicPorz*; -y *ZapWar, RejŁas, RejJóz* (4), *LubPs* (2), *RejWiz, RejZwierz, BibRadz, RejAp, GórnDworz* (2), *RejPosWiecz*² (2); -å : -e : -y : -eje *FalZioł* (3:1), *BielŻyw* (1:2:1), *LibLeg* (9:6), *RejPs* (-:13:3), *ComCrac* (1:3), *SeklKat* (4:1), *BielKron* (-:2:-:2), *RejPos* (1:3:2), *RejZwierc* (-:1:2); ~ -å (15), -a (2); -a *HistAl*; -å : -a *BielKron* (1:1). ◇ 3 pl przysłuszają (18). ◇ *fut* 3 pl subst przysłusz(e)ć będą (1) *MetrKor*. ◇ *praet* 3 sg f przysłuszała (2). n przysłuszało (19). ◇ 3 pl [*m pers* przysłuszeć] subst przysłuszały (2). ◇ *con* 3 sg m by przysłuszåł (1). n przysłuszałyby, by przysłuszało (5). ◇ 3 pl subst by przysłuszali (1) *LibLeg*, by przysłuszały (1) *GroicPorz*.

Sł stp: przysłuszać, przysłuszeć, Cn brak, *Linde XVI* (sześć z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. Być czyjąś własnością, przypadać komuś na własność; *pertinere Vulg* (7) :

przysłuszać komu (3): yefcze fią thefz rofkafzał ye⁸⁰ Cro M. wszandy dovyadowacz y pythacz yesly zeby stych rzeczy bylo czo yesczye nalefzyono aby tho przes vrzandnyky pana mego bylo pochovano y czałzv fzwego komv przislufza wroczono *LibLeg* 7/33, 7/33v; Temczy przislufłayá Wozy Ktorem fię tu Pycha mnozy *RejKup* v4v.

przysłuszać ku czemu (2): Napierwey [*król*] wykupił ziemię Spifką [...] od Ianá Iordaná z Zákliczyná [...]. Niefzową od Sthánifławá Kościeleckiego [...]. Od Krákwofkich rádzyc/ co ku wielkim rządóm zamkowym przyslufzało [!] *BielKron* 405v, 36.

przysłuszeć na kogo (1): Grat y fczebzuch [*zmarłej żony*] [...] ná żadnego infzego/ iedno ná Mężá y dźieci iey [...] ma przyslufzeć *GroicPorz* gg3.

a. Być wybrańcem Boga (1) :

przysłuszeć k komu (1): Ráno tho okaże Pan/ ktorzy kniemu przyslufłaią *Leop Num* 16/5.

[*przysłuszeć komu*: [*Bóg*] wybawyl je Inyewoly albo/ pořwal ye/ yfz yemv przyslufzelę *TomZbrudzBrul* I 146.]

2. Podlegać (8) :

przysłuszeć k komu, ku czemu (2): Też kościół Chełmienfki ku Gnieznienfkiemu od tego czału przyslufzeie *BielKron* 395. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »[*k komu*] przysłuszać z prawa« (1): gdzie tám [*papież*] rofkázuie przyechác/ tym ktorzy k niemu przyslufzaią z práwá Pátryárchom/ Arcybifkupom/ Bifkupom/ Opáthom/ y innym *BielKron* 220v.

a. Podlegać jurysdykcji (5) :

przysłuszać do czego [= *do kogo*] (2): Iełcze ty rzeczy do łądu duchownego przysłusząy, Czary gofla, czyniŕŕe Kołczielne *ComCrac* 20, 20v.

przysłuszać czemu (2): przodkiem aby znacz belo ktore rzeczy łądowi duchownemv a ktore łwiefłkiemv przysłusząy *ComCrac* 19v, 21.

przysłuszeć ku czemu (1): Iełcze tez kv łądu dvchownemv przysłuszeć ma rozprava a podawanie kołczielne Plebanyeı ołtarzow, praebend y ynnych beneficiei. *ComCrac* 21.

b. Podlegać wpływom astrologicznym [czemu] (1) : s ktorych dwu známion niebiełkich [*Byka i Niedźwiadka, tj. Skorpiona*]/ Bykowi Wielka Polłká przysłusza. *LeovPrzep* E2v.

3. Przysługiwać, należeć się; deberi, decere Vulg [komu, czemu (z wyjątkiem [BibRadz])] (18) : iawno iełt iż oni Gotowie kthorzy w Daciey pod krolem Dunłkim miełzkaia, nie łprawnie łobie imiona Ołtrogotow albo wyłzogotow przywłaszczaią, gdyż nie im to przysłusza, ale onym co przy morzu zołtali w Mifiey *MiechGlab* 38; pani Anna z Gorki [...] ku tey rzeczy [*tj. przypisaniu Żołtarza*] zdała mi łie być nagodnieyłza/ bowiem iey to nawięcey przysłuszało *WróbŻołtGlab* A2; mocnie [*Pan*] káždemu dzierzy obietnice łwoie/ á nietylko iednemu národowi ále y włsem yle komu iáka godnołć przysłusze. *RejPs* 146v, 66, 93v, 170, 216; [*Grzechem przeciwko czwartemu przykazaniu jest*] nieplaczić tego/ czo ym [*przełozonym duchownym*] przysłusza *SeklKat* H3, D4, Z; Tám łmiałołcz/ tam bezpieczełstwo Tam zgyneło naboženłtwo Ktore włainie przysłuszało Bołtwu memu *RejKup* y2v; *Leop Ps* 64/2; gdy iákiemu inłzemu łtworzeniu byłá iáka chwałá dawaná/ ktora nie przysłuszy iedno łámemu imieniowi iego łwiefłtemu. *RejAp* 180; *RejPos* 304v; *RejZwierc* 205; *KlonWor* 46.

[przysłuszeć na kogo: Kup prołzę cię imienie moie/ [...] ábowiem práwem dziedzicznym ná cię przysłuszy [quia tuus est iure haereditario]/ á to tobie włainie kupno należy *BibRadz Ier* 32/8 (*Linde*).]

Zwroty: »prawem przysłuszać« (1): Niebędzieli [*brat zmarłego*] chciáł poiąć żony brátá łwe⁸⁰/ ktora práwem iemu przysłusza [*lege debetur*]/ wynidzie ona niewiáłta do brany mieyłkiey/ y przełozy łkárge przed Stárłłymi *Leop Deut* 25/6; [*BibRadz Ier* 32/8 (*Linde*)].

»włainie przysłuszeć« (1): Wyznánie Bołtwá páná *Kriřtufowe*⁸⁰/ gđzye mowi: będą go chwalili/ co bogu włainie przysłuszy. *LubPs* Q4v marg.

4. Stanowić z czymś pewną część, być częścią, elementem; pertinere Vulg (23) :

przysłuszeć k(u) czemu (7): [*Przysięgam*] yłch yego Krolyewłkyey myłołczy wyernye sluzycz bądą przy dzye łyechmnye [!] poruczonych a wlythkych skody skaz przy thych tho dzyelyech, tho yełth szamych dzyal, kul kamyennych y zelałznych prochow y wlythkych ynnych rzeczy kthorełz kolwyek ku they strzelbye przysłuszeć bądą *MetrKor* 37/4; *RejKup* z4v; *GroicPorz* gg3, gg3v; iżby tám vmywano y chędożono to co ku ofiáram palonem przysłuszało *BibRadz 2.Par* 4/6; tym będąziesz mázał [...] łtoł z naczynim iego/ lichtarz y co k niemu przysłusze/ ołtarze ofiárowánia y palenia/ y naczyne ktore k nim przysłusze *BielKron* 33v; Caligarius, To co ku nogáwicam/ álbo skorniam przysłusza. *Mqcz* 31d.

Szereg: »należeć i przysłuszeć« (1): A iełli żoná vmrze nie zołtáwiłzy płodu/ tedy to wlyztko co ku Gieráđie należy y przysłusze/ [...] To Syełtrze iey [...] ma być wydáno. *GroicPorz* gg3.

a. O terytoriach (13) :

przysłuszać do czego (4): tám ią [królową węgierską] Cefarz przełożył ná mieyfce ćiotki fwey Márgárety/ ná tych Páńtách które przyflufzáią do Belgium Gállifkiew. *BielKron* 210, 18, 359; [około których [Inflantów (n-ethn)] potrzeba wiedzieć, jakoby do Korony przysłuszać mieli. *Diar* 1566 41; ná chorągwi Orła białego/ w polu czerwonym/ á z drugiey ftrony używa iefzcze pogoni/ że niekiedy [Podlasze] do Litwy przyflufzáło. *BielKron* 1597 9].

przysłuszać ku komu [= *czyim ziemiom*], *k(u) czemu* (10): *ZapWar* 1516 nr 2137; wiwiedziawfchi tes yefly bi the polia na ktorich poddany náfchi owcze swe páfayą kv zamkv naschemv Oczakowskiemv prziflufzali *LibLeg* 10/68v, 10/60, 11/19v, 20; *Leop* 3.Reg 9/19; które [księstwo rakuskie] z dawna przyflufzáło ku koronie Węgierfkiew *BielKron* 313v; A od tego czáfu [śmierci Witolda] Podole ku kroleŧtwu Polfkiewu przyflufzeie. *BielKron* 386v, 48, 275v.

Szereg: »nie być ani przysłuszać« (1): tha ziemia nyeyefth any prziflufschá kv kroliowy polfkiewu na ktorey owcze nasche chodzą *LibLeg* 11/19v.

b. O ludziach: być członkiem (2) :

przysłuszać do czego (1): A tákowi [niesłuchający rozkazów Kościoła] do kołcyoła bożego yákoś flufłá/ nye przyflufłáyą. *KromRozm* III F4; [BibRadz Is 56/8 (Linde)].

przysłuszać k czemu (1): Ktey rádzie przyflufzáią Kúrfierŧtowie *BielKron* 225v.

5. *Być czyimś obowiazkiem [komu]* (1) : Abowiem iáko zá grzech/ takież y zá opuŧczenie co dobre⁶⁰/ offiárá przyflufła kápłanowi [ad sacerdotem pertinet hostia]: bo rzecz bárzo ŧwięta iefł. *Leop* Lev 14/13.

6. *Być zobowiazanym* (2) :

przysłuszać do czego (1): które obiéránié [...] niebytnością któręy ftrony przekazywáć fie nie ma: gdy będą wzyfcy którzy do tego przyflufzáią/ przyzwáni *SarnStat* 1011.

przysłuszać czemu (1): (nagł) O tych co przyflufzáią rokom: idem. (-) Woiewodowie/ Stároŧhowie/ Káfłellani/ Sędzyowie/ Podfędkowie/ y infzy dignitarze máią być ná wielkich rocech *UstPraw* G3.

7. *Nadawać się, być odpowiednim, pomocnym; pertinere Vulg* (12) :

przysłuszać do czego (2): Y włożą nań wzythki naczynia które do niego [ołtarza] przyflufzáią [vasa ... in quibus ministrant]/ to iefł/ Lopáty/ Widełki/ Miotły/ y Miednice *BibRadz* Num 4/14; Do tey męžności/ ftałość przyflufzy/ także theż pożyteczna czáfu woyny cnotá *GórnDworz* Hh2v.

przysłuszać komu (3): Nauka głupiemu nic pożyteczna nie iefł, ani też rozum temu prziflufzy ktogo nieużywa. *BielŻyw* 139; *RejZwierz* 130v; wiernym tedy przyflufza tá modlitwá *BiałKat* 211.

przysłuszać czemu (1): iefłliby niewiaŧta po złączeniu niedobrze fie czyfciła/ tedy takich rzeczy ma pożywać: które thakowem rzeczám przyflufzáią *FalZioł* V 26v.

przysłuszać ku czemu (5): RZodkiew iefł ciepła y fucha w wtorym fłopniu/ á zwłáfzcza korzeń rzodkwiany więczey przyflufze ku lekarŧthwam *FalZioł* I 116b; Ktemu baba ma pilno pilnować czo przyflufza ku łącznemu porodzeniu *FalZioł* V 24, V 27; *Leop* *Esth* 2/12, *Num* 1/50.

cum inf (1): thakowa rzecz czo za potrzebe vkazvye wfczynacz thakych zloczinfthw. kthore nyepziflufchaya any zalyeza myedzi przyaczylmy fzye zachowiwacz. *LibLeg* 11/141.

Szereg: »nie przysłuszać ani zależeć« (1) *LibLeg* 11/141 cf *cum inf*.

8. Odnosić się, dotyczyć (9) :

przysłuszeć komu (3): *RejPs* 85; Niechayż mnie nicz nie vnofi czo cznocie przyflufzy *RejJóz* F2v; *LubPs* E4v.

przysłuszać ku czemu (5): Thu są na dolye wypyszane, yakoby snowu slozone, thy rzeczy, kthore ku walecznemu byegu przysluszaya, prez wyelmoznego pana Krzystopha szydlowcza *MetrKor* 37/1; powyefs ze Crol ye⁸⁰ m.pan moy wlisthko vczynyl nazadanye V.C.M. czo kolwyek kv spravyedlyvołczy przyflvszalo *LibLeg* 7/33; *KromRozm III P*; *Mqcz* 81a; *CzechRozm* 45v; [*HerbOdpow* Oo2v].

przysłuszeć na kogo (1): Ná kogo przysłufzy łzczęście ábo niezczęście. *BibRadz Sap* 3 arg.

9. Bezpodmiotowo lub z podmiotem „co”, „to”: *należy, trzeba, powinno się; decet HistAl; par est Mqcz (66)* : gdi przydzie godzina obiadu/ albo wieczerzey/ maia dziatki/ wżiftko czo prziflufza ku ftolu nagotowac *SeklKat* D; *RejWiz* 139; *UstPraw* D4v; Y pogani [żyli cnotliwie] co Bogá nie ználi/ [...] Zapłáty w tym wieczney nie czekáiąc/ Iedno iż to prziflufzáló znáiąc. *RejPos* B2; [*Ale tá ciemierzycy*]/ kto by iá wżiał inák/ niłfli prziflufse/ pewne skázenie zdrowiu przynoši. *ErazmJęzyk* B5 (*Linde*); *Prziflufza/ Decet, convenit, par est. Volck* Vvv4b].

przysłusza komu [= podmiotowi działającemu] (21): *LibLeg* 11/72v; Niechże Cię [*Boże*] wżdy Twa własna krzywda ruszy. Takci przy słuszy *RejŁas* w. 77; *RejPs* 79v, 90, 94, 159 marg, 174, 214v; *RejJóz* H7; *Diar* 86; Co w thym Pfalmie baczyć nam prziflufzy. *LubPs* N5v marg; *Mqcz* 276c; O iákożby to nam wiecey prziflufzáló/ ktorzychmy wzięli rozmaíte dobrodzieyftwá od niego/ [...] flufzniemychmy fie mieli pytać á łzukác kędy drogá do niego. *RejPos* [36]v, 23 marg, 29v, 37, 39v, 40; A iż wiernym náłładowcom ná wżem prziflufzy náłładowác Pána łwego *RejPosWiecz*² 90v; *RejZwierc* 122v; *RejZwiercTrzec* Aaa2v.

przysłuszy komu [= obiektowi działania] (1): á tákiem też to prziflufy áby pan [...] ná nie też wrzucił frogółc ręki swoiey. *RejPs* 82; [*Prziflusza theż czeladzi aby iem ich robotę bez omiefzkania czału flufznego nagotowano Ekonom* n3v].

przysłusza k komu, ku czemu (4): Ktobietz panie Pilácie prziflufá poznatz takowé rzeczy/ botz ielt winien łmierci. *OpecŻyw* 119; *ComCrac* 20v; niechay przedfię tho wżytko powie/ co ku iego cżci prziflufzy. *GórnDworz* D7v. Cf »przysłusza sprawiedliwie«.

przysłusza na kogo, na co [= na podmiot działający] (18): tho włchithko bandą yednal y czynyl, czo na dobrego, a wyernego poddanego prziflvłsche *MetrKor* 40/174; *FalZioł* V 21d; [*Temistokles*] Iednego czału gdy na pałaczu krolewłkim przy krolu był [...] ie⁸⁰ też napominali aby łpiewał, on odpowiedział że ia łpiewac nie umie^m bo to ielt lekkich ludzi rzecz á na wyłoki łthan [*tj. ludzi wysokiego stanu*] nie prziflufze. *BielŻyw* 63; Na duchowny ład prziflufayá ładzicz [*prawdopodobnie anakolut zamiast: przystoi sądzić lub przysłuszają sądy*] roznicze viary s. Krzełcziiianłkiei Kaczerłtwa, odczepieńłtwa *ComCrac* 20; *LibLeg* 11/141, 11/142; *SeklKat* I; *BielKron* 381; [*Abowiem to przysłusza na bożá sprawiedliwość, aby dobrym a cierpliwym swe Królestwo grzesznym zasię aby oddał według ich grzeszenia Kaz* 57]. Cf »jako przysłusza«.

przysłusza na kogo, na co [= na obiekt działania] (7): Akazdemu/ dac/ placicz/ czinić/ robyć/ fluzić/ mowyc/ czo naiego łtan prziflufze. *SeklKat* I2; *HistAl* B2. Cf »jako przysłusza«.

cum inf (23): *OpecŻyw* 119; Tedy przyślufza więczy używać zimnych á wilkich [rzeczy]. *FalZioł* V 54; *ComCrac* 20, 20v; Y przyślufzálóby wślem národom [...] zwielką poczćiwostí ważyć święte ymię twoie *RejPs* 94, 90, 159, 214v; *LibLeg* 11/142; A niechay cie to wždy ruży Iż to nigdy nie przyślufzy Wiare komu złością oddać *RejJóz* F3, H7, M4; *Diar* 86; *LubPs* N5v marg; *Leop* A3v; Azafz tobie co przyślufzáló vczyńić nád rofkazanie iego [Boga]? *RejPos* 39v, 23 marg, 29v, 37, 40; *RejPosWiecz*² 90v; *RejZwierc* 122v; Boć być w grobie/ Závždy przyślufzáló. *RejZwiercTrzec* Aaa2v.

Ze zdaniem dopełnieniowym [zawsze: aby] (12): *FalZioł* V 21d; a tho czo pobraly yako owcze bidlo y domowe rzeczi. y livdzie prziflvfcha yefth. abi fye to nalaflo *LibLeg* 10/93v, 10/94, 11/72v; Y rzekł lam ku łobie ná ony ktore przełóżył ná ziemi/ álboć ci nic niewiedzą obogu álboć przepomnieli/ iż iem to nieprzyślufle/ áby ták zdrapáli miedzy łobą nędzne ferce moie/ nie ináczey by mieli łamac chleb ku pokarmowi fwemu. *RejPs* 79v; A ták przyślufy ábychmy to dobrowolnie wypełnili cochmy w przygodach obiecowali *RejPs* 95v, 82, 111v, 141v, 174; *RejWiz* 4v; Magis par fuerat me dare vobis coenam advenientibus, Dáleko więcy mnie prziflufzáló ábych was prośił ná wieczerzą. *Mącz* 276c; [Kaz 57].

Frazy: »jako przysłusza« [w tym: na kogo (= na podmiot działający (10), na obiekt działania (5))] (16): odpowiedział Alexander, pan wálz mnie łotrem nazwał, á przeto wam ták iakoż na łotra przyślufze vczyńić ia chcę *BielŻyw* 151, nlb 4; Zebichmi z łafky swey ych niewipvfczaly y zachowałybichmi ych ták yako na ych łtan przifluscha. *LibLeg* 11/87v, 7/97v, 10/61, 62, 113v, 11/86, 92; *RejPs* 25, 51v; Obáczże łprawy náfze/ [...] ieflize fie ták więc dzyeią od nas/ thák iáko przyślufzy od wálanych łynow Abráámowych *RejPos* 350, 221v, [292]; *RejPosWiecz*² 94; A ták ieflize łfláchćic/ żywże poczćiwie iáko ná łfláchćiczá przyślufze. *RejZwierc* 51v; [Glosy II nr 84/115; *BielKron* 1551 29].

»przysłusza sprawiedliwie [ku czemu]« (1): Krol ye⁶⁰ M. acz bil wtey rzeczi w wylnie odpowiedziecz raczil to czo prziflvfchalo łprawiedlywie kv przyacziefkiey odpowiedzi a włzakos [...] *LibLeg* 11/48v.

»właśnie (nawłaśniej) przysłusze« (2): cołz nam nawłaśniey przyślufle iedno wyłlawowac a ynem národom oznaymiac nieznołną dobroc bołtwa twego *RejPs* 214v, 141v.

Szereg: »godzi się a przysłuszy« (1): ábyłcie chodzili ták iáko fie godzi á przyślufzy ná powołanie wálze *RejPosWiecz*² 94.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (1) : Geziemen. Záleżec/ et przyłtoyno być/ et Przysłufzec. Decere, convenire. *Calag* 244b.

Formacje współrdzenne cf SŁUCHAĆ.

Cf PRZYŚLUSZAJĄCY, PRZYŚLUSZĄCY

JR, KW